International Science Journal of Management, Economics & Finance
2022; 1(3): 142-150
https://isg-journal.com/international-science-journal-of-management-economics-finance/
doi: 10.46299/j.isjmef.20220103.11
ISSN: 2720-6394

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Надія Хоменко[1]
[1]Кафедра економіки, Національний транспортний університет, Київ
ORCID 0000-0001-7301-9034
Електронна адреса: nadiakhomenko2@gmail.com

Для цитування цієї статті:
Надія Хоменко. Теоретико-методичні підходи щодо організаційно-економічного механізму розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 1, No. 3, 2022, pp. 142-150. doi: 10.46299/j.isjmef.20220103.11.
Надійшла до редакції: 19 липня 2022 р.; **Схвалено:** 28 липня 2022 р.; **Опубліковано:** 01 серпня 2022 р.

Анотація: Стаття присвячена дослідженню теоретико-методичних підходів щодо організаційно-економічного механізму розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту. Висвітлено роль та значення інновацій для забезпечення ефективної діяльності сучасних підприємств. Встановлено, що автомобільний транспорт є невід'ємною та стратегічно важливою частиною не лише транспортної інфраструктури, а й національної економіки, саме тому розвиток інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту має значне соціальне значення та приносить суттєвий економічний ефект. Під інноваційним потенціалом підприємств автомобільного транспорту пропонується розуміти комплекс інноваційних можливостей, засобів, методів та ресурсів для розробки та впровадження інновацій в автотранспортній галузі, що включає такі підсистеми, як кадровий потенціал, інвестиційний потенціал, науково-технічний потенціал, виробничо-технологічний потенціал, рекламно-маркетинговий потенціал, що є невід'ємними складовими надкатегорії інноваційного потенціалу. Обґрунтовано актуальність визначення розвитку інноваційного потенціалу в цілому та підприємств автомобільного транспорту зокрема. Метою даної статті є систематизація досліджень щодо трактування сутності механізму розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту. Теоретичною базою дослідження є наукові праці

зарубіжних та вітчизняних учених стосовно проблем визначення сутності розвитку інноваційного потенціалу. В статті дається чітке термінологічне визначення понять «інноваційний потенціал», «розвиток» та «організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку». Автор доходить висновку, що організаційно-економічний механізм розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту є складовою організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку таких підприємств, що вимагає розмежування змістовних полів дефініцій "інноваційний потенціал" та "інноваційний процес". Дається власне трактування сутності поняття «інноваційний потенціал підприємств автомобільного транспорту». Автор акцентує увагу на необхідності врахування галузевої специфіки при дослідженні сутності поняття «розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту».

Ключові слова: розвиток, інноваційний потенціал, інновації, механізм розвитку, потенціал

1. Вступ

Автомобільний транспорт є невід'ємною та стратегічно важливою частиною не лише транспортної інфраструктури, а й національної економіки. Суттєвий внесок автотранспортної галузі у формування валового внутрішнього продукту України актуалізує необхідність систематизації теоретичних і прикладних аспектів економічного розвитку підприємств автомобільного транспорту в Україні в умовах ринкової економіки та інтенсифікації інтеграційних процесів.

Інноваційні процеси нині набувають все більшої значущості, при цьому їх основні завдання спрямовані на досягнення підприємствами конкурентних переваг і максимальне задоволення попиту споживачів у високоякісних товарах та послугах. Інновації у сфері автомобільного транспорту не отримали належного розвитку не лише через обмеженість фінансових ресурсів для їх впровадження, але й зважаючи на те, що необхідною умовою успішного розвитку є формування та використання його цілісного організаційно-економічного механізму, що передбачає впорядкованість наявних елементів і досягнення ефективності від їх взаємодії.

Інноваційний потенціал важливий як фактор інноваційного процесу, який є органічним компонентом процесів суспільного та індивідуального відтворення. Проте цей потенціал не може бути збереженим, ефективно використовуватися та відтворюватися, якщо не будуть сформовані відповідні організаційно-економічні механізми управління інноваційним розвитком на всіх рівнях господарювання.

В останні роки при формуванні і використанні механізмів спостерігаються їх взаємозв'язані риси, а саме: призначення, характер впливу результатів управління на об'єкт діяльності, масштаб функціонування механізму, основні складові структури механізму – ключові процеси, системи, принципові дії,

тощо. Незважаючи на велику кількість відповідних досліджень, питання формування ефективних організаційно-економічних механізмів розвитку інноваційного потенціалу підприємства, залишається відкритим. Саме тому набуває дедалі більшої актуальності тема інноваційного потенціалу підприємства та формування механізмів його розвитку.

2. Постановка проблеми

В процесі становлення нової соціально-економічної парадигми, відомої як Індустрія 4.0, на перший план виходить забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем як на макро-, так і на мікрорівні, важливою складовою якого в сучасних реаліях виступає інноваційний розвиток. Серед чинників, що зумовлюють інноваційний розвиток економічних суб’єктів, можна виділити екзогенні та ендогенні. До екзогенних можна віднести розвиток інноваційної екосистеми, а до ендогенних – розвиток інноваційного потенціалу та ефективність наявних інноваційних процесів. І, якщо екзогенні чинники залежать від окремого економічного суб’єктів лише певною, досить обмеженою мірою, то ендогенні чинники повністю залежать від управлінських рішень та організаційно-економічного механізму розвитку інноваційного потенціалу конкретного підприємства. Саме тому дослідження питань розвитку інноваційного потенціалу підприємства та його окремих теоретичних та практичних аспектів є своєчасними та актуальними.

3. Аналіз джерел і публікацій

Питанням організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку в цілому та інноваційного потенціалу зокрема присвячено роботи численних вітчизняних вчених, таких як: Адаменко М.В. та Кашубіна Ю.Б.[1], Брич В.Я., Дерманська Л.В. та Шпак Я.О. [2], Єрмошенко М.М. та Ганущак-Єфіменко Л.М. [3], Ніфатова О. М. та Пузирьова П.В. [4], Полозова Т.В. [5], Семенова В.Г. [6], Халатур С.М. [7] та ін., втім, праць, присвячених організаційно-економічному механізму розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту, досі бракує. Автотранспортна галузь має значний потенціал з точки зору розвитку національної економіки, саме цим і зумовлений вибір теми даного дослідження.

Мета статті – систематизація наукових підходів щодо визначення дефініцій інноваційного потенціалу підприємств та організаційно-економічного механізму його розвитку, а також їх уточнення в контексті підприємств автомобільного транспорту.

4. Виклад основного матеріалу дослідження

Категорія “організаційно-економічний механізм розвитку інноваційного потенціалу підприємства” є комплексною, що суттєво ускладнює визначення її змістовного поля. По перше, це зумовлено тим, що складною та комплексною є сама дефініція “інноваційний потенціал”, щодо визначення якої і досі точаться дискусії у наукових колах, а по друге – комплексним характером поняття “організаційно-економічний механізм”, яке може застосовуватись як відносно розвитку інноваційного потенціалу підприємства (або окремих його компонентів, як от “інноваційний потенціал персоналу підприємства” [1]), так і відносно споріднених категорій “управління інноваційним розвитком” [2, 6, 7], що не є повністю тотожним розвитку інноваційного потенціалу, “управління інноваційною спроможністю” [5] та ін.

Тому, вважаємо за доцільне розглянути не тільки дефініцію “організаційно-економічний механізм розвитку інноваційного потенціалу підприємства”, але й близькі до неї поняття, оскільки це дозволить краще окреслити межі її змістовного поля.

Досліджуючи організаційно-економічний механізм розвитку інноваційного потенціалу в контексті кластерооб’єднаних підприємств, Єрмошенко М.М. та Ганущак-Єфіменко Л.М. [3] розрізняють дефініції “розвиток інноваційного потенціалу підприємства” та “інноваційний розвиток підприємства”. Відмічається, що остання дефініція є більш широкою, оскільки повністю охоплює як блок розвитку інноваційного потенціалу підприємства, так і блок ефективної реалізації інноваційних проектів підприємства, що в комплексі забезпечує отримання результатів інноваційного розвитку. Таким чином, організаційно-економічний механізм розвитку інноваційного потенціалу є підсистемою для надсистеми організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку (або, точніше, управління інноваційним розвитком).

Зупиняючись на субдефініції “інноваційний потенціал”, науковці, систематизуючи результати власного дослідження категоріального апарату, зазначають наступне [3]:

- окремі автори ототожнюють інноваційний потенціал з науково-технічним потенціалом, або підходять до визначення інноваційного потенціалу недостатньо комплексно;

- автори, що демонструють ресурсний підхід, зводять інноваційний потенціал до комплексу властивостей, які підприємство акумулює в процесі свого становлення та розвитку; за даного підходу дефініція “інноваційний потенціал” набуває сенсу радше інноваційного ресурсу;

- автори, що демонструють підхід забезпечення, під інноваційним потенціалом розуміють систему відносин, що виникають між працівниками на мікрорівні в процесі діяльності, спрямованої на досягнення основної мети підприємства, що закладена в його стратегії розвитку, за умови наявності

створених за рахунок структурних компонентів потенціалу інноваційних можливостей;

- погляд на інноваційний потенціал як на сукупність ресурсів та можливостей щодо їх використання (“інноваційна спроможність”), на думку Єрмошенко М.М. та Ганущак-Єфіменко Л.М. є обмеженим, оскільки не повною мірою розкриває зміст зазначеної категорії і не враховує цільові характеристики інноваційного потенціалу;
- інноваційний потенціал необхідно розглядати як системну сукупність ресурсного, організаційно-управлінського блоку та блоку інноваційної культури, які повинні мати спрямованість на ефективне здійснення інноваційної діяльності за певного комплексу екзогенних та ендогенних факторів інноваційного клімату.

До складу організаційно-економічного механізму розвитку інноваційного потенціалу підприємства автори [3] пропонують включити місію, комплекс функцій, принципів, інструментів та методів, а також організаційну структуру, що є сукупно спрямованими на узгодження системи економічних інтересів щодо розвитку інноваційного потенціалу підприємства з урахуванням законодавчих норм в сфері регулювання економічних відносин, що виникають під час розвитку інноваційного потенціалу.

Ніфатова О. М. та Пузирьова П.В., аналізуючи в своїй статті існуючі підходи до формування організаційно-економічного механізму побудови та розвитку інноваційного потенціалу стосовно підприємств галузі легкої промисловості [4], систематизують різні підходи щодо трактування дефініції організаційно-економічного механізму управління інноваційною діяльністю, і на цій основі пропонують власне бачення ефективного організаційно-економічного механізму побудови та розвитку інноваційного потенціалу підприємства. Вважаємо, що такий підхід є дискусійним, оскільки, як вже було обґрунтовано вище, дефініції “управління інноваційною діяльністю” та “розвиток інноваційного потенціалу” не є тотожними – розвиток інноваційного потенціалу, як і здійснення поточної інноваційної діяльності (основного інноваційного процесу) є складовими підсистемами для надсистеми управління інноваційною діяльністю, тобто є суміжними субкатегоріями.

Адаменко М.В. та Кашубіна Ю.Б., розглядаючи окрему складову інноваційного потенціалу підприємства (а саме, інноваційний потенціал персоналу підприємства) роблять акцент на організаційно-економічному механізмі його фінансування. В результаті проведеного дослідження автори виділяють наступні сутнісні характеристики організаційно-економічного механізму фінансового забезпечення інноваційного потенціалу персоналу підприємства:

- він є складовою господарського механізму підприємства, що слід розглядати як відкриту економічну систему;
- він має риси системи реалізації процесу фінансування розвитку інноваційного потенціалу підприємства з точки зору досягнення економічних

результатів (економічний блок) та організації інноваційної діяльності (організаційний блок);

- кінцева мета зазначеного організаційно-економічного механізму – зростання економічної ефективності фінансування інноваційного потенціалу персоналу;

- він визначає як, якими способами, методами та інструментами має здійснюватись якісне, ефективне та доцільне фінансування інноваційного потенціалу персоналу підприємства;

- він повинен бути спрямованим на забезпечення та організацію взаємодії основних стейкхолдерів з метою збалансування їх економічних інтересів, враховуючи особливості ендогенного та екзогенного контурів інноваційного середовища підприємства [1].

Брич В.Я., Дерманська Л.В. та Шпак Я.О., говорячи про економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства, розглядають його як господарський механізм (або механізм управління), тобто такий спосіб організації управління підприємством, що відповідає його організаційно-правовій формі, а також має притаманні йому форми, методи, інструменти та засоби. При цьому категорію інноваційного розвитку зазначені автори характеризують не тільки як основний інноваційний процес підприємства, але і як становлення системи умов та чинників, що забезпечують його здійснення. Таку систему умов та чинників вони називають інноваційним потенціалом, демонструючи, таким чином, підхід, аналогічний тому, що обгрунтовують Єрмошенко М.М. та Ганущак-Єфіменко Л.М.: інноваційний розвиток – це надкатегорія, що включає в себе підкатегорії розвитку інноваційного потенціалу та основного інноваційного процесу [2].

Полозова Т.В., розглядаючи організаційно-економічний механізм в контексті управління інноваційно-інвестиційною спроможністю підприємства, визначає його як інструмент менеджменту, який представляє собою сукупність елементів управління, що є спрямованими на запуск (активацію) та подальше підвищення інтенсивності дій (активізацію) та досягнення прогресу в динаміці показників розвитку управлінського об’єкту з метою збільшення ефективності в прийнятті управлінських рішень, спрямованих на досягнення певного рівня ринкової вартості компанії та її інноваційно-інвестиційної спроможності, а також способів їхньої організаційної, кадрової, мотиваційної, фінансово-економічної та інформаційної взаємодії [5].

Семенова В.Г. в своїй статті [6] розглядає організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємства як спеціальний організаційно-економічний механізм, спрямований на інтенсифікацію інноваційного розвитку підприємств, що має включати весь ланцюжок управлінських функцій: планування, організацію, координацію, контроль та регулювання. До його елементів авторка відносить економічний, організаційний, соціально-психологічний та правовий механізми [6].

Халатур С.М., розглядаючи організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку з точки зору сільськогосподарської галузі, визначає його як комплексну структуру, що базується на двох блоках: економічному та організаційному. При цьому до економічного блоку механізму інноваційного розвитку запропоновано включати:

- створення та поширення нововведень та їх впровадження у виробництво;
- фінансування суб'єктів інноваційної інфраструктури;
- оподаткування та страхування інноваційних підприємств;
- державну підтримку інноватики;
- ціноутворення на інноваційний продукт;
- стимулювання розвитку інноваційних процесів.

А до організаційного блоку механізму інноваційного розвитку Халатур С.М. відносить наступні складові:

- організацію та планування науково-дослідних робіт;
- організацію "пропаганди" інноватики;
- розвиток науково-технічного підприємництва[7].

При цьому, як зазначає Халатур С.М., і з цим важко не погодитись, економічна складова механізму має реалізовуватись в межах певної спрямованості у формуванні інноваційної політики тієї чи іншої галузі національної економіки.

5. Висновки

Узагальнюючи вищесказане, важливо зазначити, що організаційно-економічний механізм розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту є складовою організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку таких підприємств, що вимагає розмежування змістовних полів дефініцій "інноваційний потенціал" та "інноваційний процес".

Під інноваційним потенціалом підприємств автомобільного транспорту пропонується розуміти комплекс інноваційних можливостей, засобів, методів та ресурсів для розробки та впровадження інновацій в автотранспортній галузі, що включає такі підсистеми, як кадровий потенціал, інвестиційний потенціал, науково-технічний потенціал, виробничо-технологічний потенціал, рекламно-маркетинговий потенціал, що є невід'ємними складовими надкатегорії інноваційного потенціалу.

Науково обґрунтований організаційно-економічний механізм розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту має включати такі компоненти, як принципи розвитку інноваційного потенціалу підприємства автомобільного транспорту; методи розвитку його інноваційного потенціалу; організаційний, методологічний, методичний, нормативно-правовий, інформаційний та фінансовий інструментарій формування та розвитку інноваційного потенціалу; функції та завдання організаційно-економічного механізму у сфері розвитку інноваційного потенціалу

підприємства; систему пріоритетів та показників розвитку інноваційного потенціалу.

Детальне опрацювання зазначених складових організаційно-економічного механізму розвитку інноваційного потенціалу підприємств автомобільного транспорту має стати напрямком подальших досліджень.

Література:

1) Адаменко М.В., Кашубіна Ю.Б. Організаційно-економічний механізм фінансування інноваційного потенціалу персоналу підприємства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ds.knu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3165/1/Адаменко%20М.%20В.%20 Організаційно-економічний%20механізм.pdf

2) Брич В.Я., Дерманська Л.В., Шпак Я.О. Економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/32878/1/Брич-Дерманська-монографія-maket.pdf

3) Єрмошенко М.М., Ганущак-Єфіменко Л.М. Механізми розвитку інноваційного потенціалу кластерооб’єднаних підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nam.kiev.ua/files/publications/978-966-8406-49-2-monogcompressed.pdf

4) Ніфатова О. М., Пузирьова П.В. Аналіз існуючих підходів до побудови організаційно-економічного механізму формування та розвитку інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17421/1/Ніфатова_Пузирьова _2_84_2020_31_39.pdf

5) Полозова Т.В. Організаційно-економічний механізм управління інноваційно-інвестиційною спроможністю підприємства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-1-2017/29.pdf

6) Семенова В.Г. Проблеми формування організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1895/1/Проблеми%20 формування%20організаційно-економічного%20механізму%20інноваційного%20розвитку%20підприємств.pdf

7) Халатур С.М. Удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку сільського господарства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2017/10.pdf

8) Костевко В. І. Методологічні питання оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства / Костевко В.І. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми економіки та управління. – 2011. – № 698. – С. 66 – 73.

9) Кужда Т.І. Соціально-економічне оцінювання та планування інноваційного розвитку машинобудівних підприємств : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності) / Кужда Т.І. – Львів, 2009. – 23 с.
10) Лютий С.В. Інноваційний розвиток підприємств машинобудування: класифікація факторів та їх аналіз / Лютий С.В. // Наука й економіка. – 2008. – №4 (12). – С. 267 – 271.
11) Товт Т.Й. Методичні підходи до визначення показників ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні / Товт Т.Й. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. – С. 240 – 249.
12) Маслак О. І., Квятковська Л.А. Система оцінки показників інноваційного потенціалу промислового підприємства / О.І. Маслак, Л.А. Квятковська // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – 2010. – вип. 9 – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=298.
13) Пілявоз Т.М. Методологічні підходи щодо оцінювання інноваційного розвитку підприємства / Т.М. Пілявоз // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – 2011. – Вип. 1 (4). – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1085.
14) Лященко О.В. Проблеми оцінки ефективності використання інноваційного потенціалу підприємства / Лященко О.В. // Економічний вісник Донбасу № 2 (20). – 2010. – С. 176 – 180.
15) Ващенко Н.В. Теоретичні підходи до визначення сутності та структури економічного потенціалу підприємства // Вісник соціально – економічних досліджень. - 2007.- 28. – С.41 – 44.